

Warszawa, 31.01.2025 r.

Komunikat 01/2025

Komitetu Problemowego ds. Kryzysu Klimatycznego przy Prezydium PAN

Stanowisko w sprawie projektów Planów utrzymania wód w regionach wodnych na obszarach działania PGW Wody Polskie Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej oraz sporządzonych dla tych dokumentów Prognoz oddziaływania na środowisko

Komitet ds. Kryzysu Klimatycznego przy Prezydium PAN **wyraża daleko idące obawy co do zasadności wprowadzania oraz zakresu prac utrzymaniowych przedstawionych w konsultowanych obecnie Planach utrzymania wód¹ (PUW) oraz kompletności Prognoz oddziaływania tych prac na środowisko (POŚ).** W obliczu nasilającego się kryzysu klimatycznego prace utrzymaniowe **będą prowadzić do zwiększenia ryzyka suszy na obszarze Polski.** Dokumenty te nie biorą też pod uwagę **zmiany klimatu** i konieczności adaptacji do niej, doświadczeń z ostatnich gwałtownych **powodzi** i negatywnego wpływu planowanych w obecnym kształcie prac utrzymaniowych na **stan rzek².**

Rodzaje prac utrzymaniowych na rzekach są ściśle zdefiniowane w Art. 227. ust. 3. ustawy Prawo wodne (Dz.U.2024.1087 t.j.). Wskazane w tym akcie prawnym prace utrzymaniowe polegają w zdecydowanej przewadze na usunięciu z koryt cieków wodnych ich naturalnych elementów (roślinności, osadów, rumoszu drzewnego) oraz innych przeszkód w spływie wód wynikających z działalności człowieka. Tylko jedna z prac utrzymaniowych (uzupełnianie wyrw w dnach i brzegach wód) prowadzi do wprowadzenia zewnętrznych struktur do koryt cieków, zakładając jednak ich uproszczony i antropogeniczny charakter. Niestety, żadna z wymienionych w tym akcie prawnym prac utrzymaniowych nie pozwala na ograniczenie ryzyka suszy,

¹ <https://www.gov.pl/web/wody-polskie/plany-utrzymania-wod>

² Komunikat 07/2022 interdyscyplinarnego zespołu doradczego ds. kryzysu klimatycznego przy Prezesie PAN poparty przez: Komitet Gospodarki Wodnej PAN Komitet Inżynierii Środowiska PAN; <https://journals.pan.pl/Content/125427/PDF/N%23422-13-Komunikat-Odra.pdf?handler=pdf>

które w wyniku postępującego kryzysu klimatycznego obejmuje coraz większy obszar Polski³ i staje się największym wyzwaniem dla rolnictwa, energetyki, przemysłu, zaopatrzenia w wodę pitną i systemów przyrodniczych. Wskazane prace utrzymaniowe, planowane na całym obszarze Polski, na terenach leśnych, rolniczych i miejskich, doprowadzą do nasilenia zjawiska suszy – przyspieszenia odpływu wód powierzchniowych⁴, zwiększenia intensywności drenażu wód podziemnych, pogorszenia stanu ekosystemów wodnych⁵ oraz uszczuplenia zasobów wodnych naszego kraju. Ponadto, prace te, prowadzące do przyspieszenia odpływu, zwiększą zagrożenia podczas coraz częstszych gwałtownych powodzi, co można było obserwować podczas katastrofalnej powodzi w Kotlinie Kłodzkiej w ubiegłym roku⁶. Przyspieszenie spływu wód nie eliminuje bowiem ryzyka powodziowego, a jedynie transferuje je w dół rzeki, skracając równocześnie czas na podjęcie odpowiednich działań. Bardzo poważne obawy wzbudza fakt, że do konsultacji społecznych nie przedstawiono treści PUW, a wyłącznie załączniki do nich, co uniemożliwia interpretację ich treści i pozostawia szerokie pole do nadużyć polegających – w przypadku zatwierdzenia załączników do PUW w przedstawionym do konsultacji kształcie – na wprowadzaniu prac pogłębiających ryzyko suszy w największym możliwym wymiarze (np. planowanie odmulenia kilkudziesięciu kilometrów jednej rzeki).

Nasze zastrzeżenia budzi również brak rzetelnego uzasadnienia konieczności przeprowadzenia wskazanych w załącznikach do PUW prac utrzymaniowych oraz – w niemal każdym przypadku – brak analizy kosztów i korzyści uzasadniających konieczność podjęcia tychże prac. Podane uzasadnienia są enigmatyczne i niepoparte żadnymi analizami. Nie podano w nich szacunków skuteczności proponowanych rozwiązań, a jedynie stwierdzenia generalne i nieprecyzyjne (np. „umożliwienie odprowadzenia nadmiaru wód z obiektów melioracyjnych dla zapewnienia właściwych stosunków powietrzno-wodnych, w celu uzyskiwania optymalnej produkcji rolnej, zapewnienie warunków dla bezpiecznego przejścia wód wezbraniowych, w celu minimalizowania strat w uprawach i pozostałym mieniu”). Przedstawione w PUW uzasadnienia konieczności przeprowadzenia prac utrzymaniowych przeczą kluczowym zasadom zrównoważonej gospodarki wodnej w

³ Komunikat 03/2024 Komitetu Problemowego ds. Kryzysu Klimatycznego przy Prezydium PAN na temat przyspieszenia globalnego ocieplenia; https://pan.pl/wp-content/uploads/2024/04/ZmianaKlimatuCorazSilniejsza_fin_fin.pdf

⁴ <https://apms.org/wp-content/uploads/japm-47-01-065.pdf>

⁵ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969718302778>

⁶ Komunikat 06/2024 Komitetu Problemowego ds. Kryzysu Klimatycznego przy Prezydium PAN, o uwzględnieniu wyzwań klimatycznych w działaniach po powodzi we wrześniu 2024 roku; https://pan.pl/wp-content/uploads/2024/10/Komunikat_06_2024_powodz_fin.pdf

dobie zmiany klimatu⁷ oraz założeniom krajowych strategii ograniczania ryzyka suszy⁸ i zmniejszania niedoboru wody⁹. Planowane praktyki, w świetle Raportu II Grupy Roboczej IPCC na temat Zagrożeń, adaptacji i wrażliwości na zmiany klimatu, mają szansę stać się przykładem niewłaściwej adaptacji: nie ograniczającej, a wzmacniającej negatywne oddziaływanie zmiany klimatu na przyrodę i system społeczno-gospodarczy.

W opinii Komitetu, zarówno przedstawione do konsultacji PUW, jak i Prognozy oddziaływania na środowisko mogłyby prawidłowo opisywać spodziewane konsekwencje prac utrzymaniowych i identyfikować związane z nimi ryzyka, gdyby przy ich wyznaczaniu zastosować modelowanie hydrologiczne. Pozwoliłoby to na właściwą, zintegrowaną ocenę oddziaływania prac utrzymaniowych na ryzyko powodzi i suszy w skali zlewni w obliczu kryzysu klimatycznego, oraz – przy wykazaniu spodziewanej skuteczności prac utrzymaniowych – na priorytetyzację działań pod kątem ich oddziaływania na odpływ wody ze zlewni oraz konsekwencji środowiskowych. Ponadto, Komitet zauważa, że Zgodnie z Art. 327. ust. 1. ustawy Prawo wodne, PUW powinny zawierać m.in. wykaz planowanych działań, o których mowa w Art. 227 ust. 3, obejmujący m.in. uzasadnienie konieczności realizacji działań, z uwzględnieniem spodziewanych efektów ich realizacji, a w przypadku działań, o których mowa w Art. 227 ust. 3 pkt 3, 6 i 7 – zakres, rozmiar, przybliżoną lokalizację działań oraz terminy i sposoby ich prowadzenia. Przedstawione do konsultacji załączniki do PUW są zatem niezgodne z Art. 327. ust. 1. ustawy Prawo wodne.

W związku z powyższymi spostrzeżeniami, Komitet ds. Kryzysu Klimatycznego przy Prezesie PAN postuluje:

- (1) **unieważnienie trwających konsultacji społecznych PUW** wobec braku możliwości odniesienia się przez społeczeństwo do dokumentu PUW, który jest przedmiotem tych konsultacji;
- (2) **przeprowadzenie miarodajnej analizy kosztów i korzyści** dla proponowanych prac utrzymaniowych opartej na kosztach dotychczas prowadzonych przez Nadzory Wodne prac utrzymaniowych oraz możliwych do skwantyfikowania korzyściach;

⁷ Komunikat 01/2020 interdyscyplinarnego zespołu doradczego ds. kryzysu klimatycznego działającego przy Prezesie PAN na temat zmiany klimatu i gospodarki wodnej w Polsce;

https://journals.pan.pl/Content/117654/PDF/100-105_Stanowisko_Woda_pol.pdf

⁸ <https://www.gov.pl/web/retencja/plan-przeciwdzialania-skutkom-suszy>

⁹ <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-przeciwdzialania-niedoborowi-wody>

- (3) **weryfikację wszystkich planowanych prac utrzymaniowych** przedstawionych do konsultacji w załącznikach do PUW pod kątem ich oddziaływania na zwiększanie ryzyka suszy w Polsce, a także możliwości osiągnięcia dobrego stanu wód;
- (4) **zapewnienie zgodności przedstawionych do konsultacji załączników do PUW z Art. 327. ust. 1. ustawy Prawo wodne;**
- (5) **rozszerzenie zakresu prac utrzymaniowych podanego w Art. 227. ust. 3. ustawy Prawo wodne o prace pozwalające na poprawę stanu hydromorfologicznego rzek,** co pozwoli na zlewniowe podejście do ograniczania ryzyka powodzi i suszy przy zachowaniu dbałości o stan ekosystemów wodnych i uwarunkowania gospodarcze.

Uchwała wyraża opinię Komitetu i nie powinna być utożsamiana ze stanowiskiem Polskiej Akademii Nauk (par. 5 ust. 3 Uchwały nr 1/2023 Prezydium PAN w sprawie utworzenia komitetów problemowych i rad przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk na kadencję 2023-2026).